

ข้อเสนอแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพความแม่นยำในขั้นตอนการชี้ตัวผู้ต้องหา Suggested Guidelines for Improving Eyewitness Identification Procedure

ปิยภฤตา แก้วพิกุล

คณะอาชญาวิทยาและการบริหารงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยรังสิต

Piyakrita Kaewpikul

Faculty of Criminology and Criminal Justice Administration, Rangsit University

Received July 07, 2022 | Revised December 15, 2021 | Accepted December 31, 2022

บทความวิชาการ (Academic Article)

บทคัดย่อ

การชี้ตัวผู้ต้องหาเป็นอีกหนึ่งในขั้นตอนที่สำคัญเนื่องจากเป็นขั้นตอนที่สามารถช่วยยืนยันได้อีกทางว่าผู้ต้องหาที่เจ้าหน้าที่ตำรวจจับกุมมาด้วยพยานหลักฐานอื่นที่เกี่ยวข้องกับคดีและคำให้การของพยานเป็นผู้กระทำความผิดจริง ไม่ใช่เป็นการจับกุมผิดตัว อย่างไรก็ตาม การชี้ตัวไม่ใช่เป็นสิ่งที่ทำได้โดยง่าย เนื่องจากต้องอาศัยความทรงจำของพยาน รวมถึงการปฏิบัติกรที่รัดกุมของเจ้าหน้าที่ ดังนั้นจึงนำมาสู่การเสนอแนะแนวทางเพิ่มประสิทธิภาพจากขั้นตอนปฏิบัติเดิมที่มีอยู่ โดยอ้างอิงจากงานวิจัยที่ได้รับการยอมรับในต่างประเทศ จากการวิเคราะห์พบว่าขั้นตอนที่เป็นแนวทางปฏิบัติในปัจจุบันมีความเหมาะสมอยู่แล้ว หากแต่ควรเพิ่มรายละเอียดหรือขั้นตอนบางอย่างเพื่อให้เพิ่มประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เช่น การชี้แจงขั้นตอนให้ชัดเจนว่าอาจจะมีหรือไม่มีผู้ต้องหาปรากฏในกลุ่มคนที่มาให้ชี้ตัวก็ได้ (Unbiased Instruction) การปกปิดตัวตนของผู้ต้องหาต่อทั้งผู้ชี้ตัวและเจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินการ (Double-Blind) เป็นต้น

คำสำคัญ: การชี้ตัวผู้ต้องหา, พยานผู้เห็นเหตุการณ์, ข้อเสนอแนวทางการชี้ตัว

Abstract

Identifying the suspect is another important process as it is another step that can help to confirm that the suspect arrested by the police with other evidence and the testimony of witnesses is the real criminal who committed the crime, not just a scapegoat. Identification, however, is not always an easy task as it relies on the memory of witnesses and the attentive operation of the officers. Therefore, it has led to suggestions of ways to increase efficiency of existing procedures based on internationally recognized research. It was found that the current guidelines are appropriate procedures. However, some details or steps should be added or modified to make it more effective, such as using Unbiased Instruction, Double-Blind procedure etc.

Keywords: Identification the suspect, Eyewitness, Guidelines for Eyewitness Identification

บทนำ

ในขั้นตอนการสอบสวนเมื่อเกิดการกระทำความผิดหรือเหตุอาชญากรรมขึ้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่เจ้าหน้าที่ตำรวจพนักงานสอบสวนต้องรวบรวมพยานหลักฐานที่เพียงพอในการจับกุมตัวผู้กระทำความผิด และถึงแม้ว่ากฎหมายในประเทศไทยจะไม่ได้บังคับให้ขั้นตอนการชี้ตัวผู้ต้องหาเป็นขั้นตอนที่จำเป็นต้องดำเนินการ แต่ทว่าการชี้ตัวผู้ต้องหาถือเป็นขั้นตอนหนึ่งที่สามารถช่วยยืนยันได้อีกทางว่าผู้ต้องหาที่เจ้าหน้าที่ตำรวจจับกุมมาด้วยพยานหลักฐานอื่นที่เกี่ยวข้องกับคดี รวมถึงคำให้การของพยานกระทำความผิดจริง ไม่ได้เป็นการจับกุมผู้บริสุทธิ์ที่เพียงแค่ว่าบังเอิญมีลักษณะใกล้เคียงกับผู้กระทำความผิดตัวจริง ดังนั้น ขั้นตอนการชี้ตัวผู้ต้องหาจึงถือเป็นขั้นตอนสำคัญที่ต้องดำเนินการอย่างรัดกุม และต้องใช้ความพยายามอย่างสูงสุดในหาวิธีเพื่อเพิ่มความแม่นยำในแต่ละขั้นตอนปฏิบัติของการชี้ตัว

ตามประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ลักษณะที่ 8 บทที่ 8 ว่าด้วยการจัดให้ชี้ตัวและชี้รูปผู้ต้องหา ได้ระบุขั้นตอนการปฏิบัติการชี้ตัวผู้ต้องหาเบื้องต้นไว้เรียบร้อยแล้ว ถึงกระนั้นก็เป็นเพียงแค่นโยบายปฏิบัติ ไม่ใช่ข้อบังคับแต่อย่างใด อีกทั้งการศึกษาวิจัยของ Lerwongrat (2018) ที่วิเคราะห์เปรียบเทียบขั้นตอนการปฏิบัติการชี้ตัวผู้ต้องหาในประเทศไทย และขั้นตอนที่ใช้ในประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ ประเทศนิวซีแลนด์ และประเทศฟิลิปปินส์ ยังพบว่าหลายขั้นตอนควรได้รับการปรับปรุงหรือเพิ่มเติมเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและความแม่นยำในขั้นตอนการชี้ตัวผู้ต้องหามากยิ่งขึ้น ซึ่งในแต่ละประเด็นของการศึกษาวิจัยดังกล่าวที่มีการเสนอให้ปรับปรุงแก้ไขมีความสอดคล้องกับผลการวิจัยในต่างประเทศ อาทิ ประเด็นเกี่ยวกับการชี้แจงขั้นตอนแบบเป็นกลางก่อนเริ่มการชี้ตัวผู้ต้องหา (Unbiased Instruction) การปกปิดตัวตนของผู้ต้องหาต่อทั้งผู้ชี้ตัวและเจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินการ (Double-Blind) เป็นต้น ซึ่งประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้มีความสอดคล้องกับหลักจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ของมนุษย์ทั้งสิ้น

หนึ่งในสิ่งที่สำคัญในขั้นตอนการชี้ตัวผู้ต้องหาคือ ความทรงจำของพยานผู้เห็นเหตุการณ์ ซึ่งความทรงจำของมนุษย์มีความซับซ้อนและเปราะบางเป็นอย่างยิ่ง ความทรงจำของพยานผู้เห็นเหตุการณ์ไม่ได้แม่นยำเท่าที่คนส่วนใหญ่เชื่อ อีกทั้งการดึงความทรงจำในแต่ละเหตุการณ์ออกมา ความทรงจำจะไม่ได้ออกมาในรูปแบบการเล่านิทานที่เคยบันทึกไว้ หากแต่การดึงความทรงจำออกมาเป็นกระบวนการสรรสร้างซึ่งเสี่ยงต่อการเกิดข้อผิดพลาดได้ง่าย ๆ เช่น การดึงความทรงจำออกมาจากช่วงเวลาผิดพลาด (Wrong Time Slice Error) หรือการประติดประต่อความทรงจำออกมาจนได้ออกมาเป็นความทรงจำใหม่ที่ไม่เหมือนกับสิ่งที่เกิดขึ้นจริง (Reconstructive Memory) ดังนั้น การแสวงหาแนวทางให้ขั้นตอนดังกล่าวเป็นไปได้อย่างราบรื่นและไม่ติดขัด รวมถึงการพิจารณาข้อผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นในกระบวนการเพื่อที่จะหาวิธีในการจัดการกับข้อผิดพลาดดังกล่าว ถือเป็นสิ่งที่ควรทำเป็นอย่างยิ่ง ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงนำเสนอบทความฉบับนี้ออกมาในแนวทางของการวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างขั้นตอนการชี้ตัวผู้ต้องหาในประเทศไทยที่ระบุไว้ในประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ลักษณะที่ 8 บทที่ 8 กับคำแนะนำขั้นตอนการดำเนินการที่ได้รับการยอมรับจากงานวิจัยในต่างประเทศ เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาปรับปรุงแก้ไขโดยมุ่งหวังให้เป็นประโยชน์ในแง่ของการเสนอแนวทางการชี้ตัวผู้ต้องหาในประเทศไทยให้มีประสิทธิภาพและรัดกุมมากยิ่งขึ้น

บททวนวรรณกรรม

แนวทางปฏิบัติขั้นตอนการชี้ตัวผู้ต้องหาของประเทศไทย

ประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ลักษณะที่ 8 บทที่ 8 ข้อที่ 261 แนะนำแนวทางปฏิบัติในขั้นตอนการชี้ตัวผู้ต้องหา 7 ข้อ สามารถสรุปออกมาได้ดังนี้

1. จัดการไม่ให้ผู้ที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือเจ้าหน้าที่ผู้สืบสวนที่เป็นปฏิปักษ์กับผู้ต้องหาในคดีเข้ามาเกี่ยวข้องระหว่างการชี้ตัว
2. ก่อนขั้นตอนการชี้ตัวผู้ต้องหา พยายามอย่าให้ผู้ที่จะชี้ตัวติดต่อหรือพูดคุยกับบุคคลอื่นที่อาจส่งผลให้เกิดความไม่ยุติธรรมแก่คดี และต้องไม่ให้ผู้ที่จะชี้ตัวได้เห็นผู้ต้องหา/รูปผู้ต้องหา หรือได้ทราบถึงตำหนิรูปพรรณของผู้ต้องหา
3. ผู้ต้องหาและบุคคลอื่นที่จะเข้ามาเป็นตัวลอกในกลุ่มคนที่มาให้ชี้ตัว ต้องมีจำนวนไม่น้อยกว่า 5 คน ทั้งหมดต้องแต่งตัวให้คล้ายกับวันเกิดเหตุ การจัดหาบุคคลอื่นที่จะเข้ามาเป็นตัวลอกในกลุ่มคนที่มาให้ชี้ตัว ต้องพิจารณาให้มีเพศ รูปร่าง ขนาด และอายุคล้ายคลึงกันกับผู้ต้องหา นอกจากนี้ ผู้ต้องหาสามารถเลือกยืนตามตำแหน่งภายในเขตที่จัดขึ้นสำหรับชี้ตัวได้ตามความพอใจ และในกรณีที่ผู้ต้องหาต้องการเปลี่ยนที่เมื่อพยานคนถัดไปกำลังจะเข้ามาทำการชี้ตัว ก็สามารถทำได้เช่นเดียวกัน
4. ก่อนที่พยานจะเข้ามาทำการชี้ตัว เจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินการต้องถามผู้ต้องหาก่อนว่าตามที่จัดเพื่อชี้ตัวนี้เป็นที่พอใจหรือไม่ หรืออยากให้ปรับเปลี่ยนอย่างไร เพื่อจะได้เกิดความยุติธรรมมากที่สุด ในกรณีที่ผู้ต้องหาไม่พอใจหรืออยากให้ปรับเปลี่ยน ก็ดำเนินการให้ตามต้องการ และให้ทำบันทึกไว้เป็นหลักฐาน จากนั้นให้ผู้ต้องหาและเจ้าหน้าที่หรือผู้อื่นที่อยู่ในเหตุการณ์ ขณะนั้น ลงชื่อรับรู้ว่าเจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินการได้จัดการชี้ตัวเป็นที่พอใจของผู้ต้องหาแล้ว
5. ต้องดำเนินการให้พยานเข้ามาชี้ตัวครั้งละ 1 คนเท่านั้น และขณะทำการชี้ตัว พยานไม่สามารถทำอย่างอื่นนอกเหนือจากการชี้ตัวได้ เช่น การพูดจาหรือแสดงท่าทีเปรียบเปรยผู้ต้องหา นอกจากนี้ ต้องระวังไม่ให้มีผู้ใดพูดหรือแสดงท่าทีที่มีลักษณะไปในเชิงแนะนำพยานให้ชี้ตัว และในขณะที่พยานชี้ตัว เจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินการต้องสังเกตว่าพยานชี้ตัวผู้ต้องหาโดยถูกต้องหรือไม่ หรือมีการแสดงความไม่มั่นใจ ชี้ตัวผิด หรือไม่ชี้ตัว หรือมีเหตุอื่นที่อาจทำให้การดำเนินคดีเป็นไปด้วยความไม่ยุติธรรมต่อผู้ต้องหา เมื่อสังเกตแล้วให้บันทึกไว้เป็นหลักฐาน
6. ต้องพยายามไม่ให้พยานที่ชี้ตัวเสร็จสิ้นแล้วได้มีโอกาสพบเจอหรือไปร่วมกับพยานคนอื่นที่ยังไม่ได้ชี้ตัวผู้ต้องหา
7. ภายหลังจากพยานชี้ตัวผู้ต้องหาเสร็จสิ้นแล้ว ให้สอบปากคำพยานในเรื่องที่ได้ชี้ตัวตามลักษณะแห่งการสอบสวน

สำหรับการชี้รูปผู้ต้องหาสามารถทำแทนการชี้ตัวได้ในกรณีที่มีเหตุจำเป็นที่ทำให้ไม่สามารถชี้ตัวผู้ต้องหาได้ หรือในกรณีที่หลักฐานที่มีอยู่ยังไม่ชัดเจนมากพอที่จะระบุว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำผิดจริง หรืออาจจะมีเหตุผลอื่น ๆ ก็สามารถใช้วิธีชี้รูปผู้ต้องหาแทนได้ แต่เจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินการต้องพิจารณาว่าถ้าให้ชี้

รูปจะไม่ทำให้เกิดการเสียหายแก่ความยุติธรรม โดยประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ลักษณะที่ 8 บทที่ 8 ข้อที่ 263 ระบุข้อที่ควรกระทำเป็นพิเศษในกรณีที่จะใช้การชี้รูปผู้ต้องหา สามารถสรุปได้ดังนี้

1. รูปภาพที่จัดมาให้พยานชี้ตัวจะต้องเป็นรูปที่เหมือนหรือคล้ายคลึงกับตัวจริงของผู้ต้องหา ในขณะเวลาที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้กระทำผิด
2. ทุกรูปภาพที่นำมาคละรวมกัน ต้องไม่มีเครื่องหมายใด ๆ ปรากฏ เพราะอาจส่งผลให้เกิดความไม่ยุติธรรมได้
3. ต้องนำรูปภาพผู้ต้องหาและรูปคนอื่น ๆ ที่เป็นตัวหลอกในการชี้ตัวมาคละให้พยานดูพร้อมกันในคราวเดียว จากนั้นให้พยานชี้ตัวว่ารูปภาพใดเป็นรูปภาพของผู้ต้องหา

ทั้งนี้ ขั้นตอนการชี้ตัว/ชี้รูปผู้ต้องหาที่ระบุข้างต้นเป็นเพียงแค่แนวทางการปฏิบัติเท่านั้น ไม่ใช่เป็นกฎระเบียบข้อบังคับ และไม่มีการระบุไว้อย่างแน่ชัดตามกฎหมายว่าในกรณีที่เจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินการชี้ตัวผู้ต้องหาไม่ปฏิบัติตามขั้นตอนที่วางแนวทางไว้ตามประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีจะเกิดผลอย่างไร มีเพียงแค่การระบุไว้ตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 226 ว่ามิให้ใช้กำลังบังคับ จูงใจหรือกระทำการประการใดให้เกิดการชี้ตัวผู้ต้องหาเพียงเท่านั้น

ปัญหาในขั้นตอนการชี้ตัวผู้ต้องหาของประเทศไทย

Srisung (2022) ระบุว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นในขั้นตอนการชี้ตัวผู้ต้องหามาจากการที่เจ้าหน้าที่พนักงานสอบสวนบางกรณีอาจจะละเลยการปฏิบัติตามระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ลักษณะที่ 8 บทที่ 8 ข้อที่ 261 เนื่องจากเป็นเพียงคำแนะนำในการปฏิบัติ มิใช่เป็นข้อบังคับ อาทิ อาจให้พยานหลาย ๆ คนเข้าไปชี้ตัวผู้ต้องหาพร้อมกัน อาจมีการให้ข้อมูลหรือแสดงภาพถ่ายของผู้ต้องหาให้พยานดูก่อน เป็นต้น ซึ่งหากการชี้ตัวไม่เป็นไปตามระเบียบก็อาจส่งผลให้การชี้ตัวมีความน่าเชื่อถือน้อยลงเมื่อคดีความเข้าสู่ชั้นศาล

นอกจากนี้ Lerwongrat (2018) ระบุว่าแนวทางปฏิบัติในการชี้ตัวและชี้รูปผู้ต้องหาในประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดียังไม่ชัดเจนและแม่นยำในแง่การพิสูจน์ยืนยันตัวบุคคล ซึ่งงานวิจัยดังกล่าวมีการสรุปเปรียบเทียบแนวทางการปฏิบัติในการชี้ตัวผู้ต้องหาของประเทศไทยเปรียบเทียบกับในต่างประเทศ 4 ประเทศ ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ ประเทศนิวซีแลนด์ และประเทศฟิลิปปินส์ สามารถสรุปปัญหาและแนวทางการแก้ไขตามแบบแนวทางขั้นตอนการปฏิบัติของต่างประเทศออกมาได้ดังนี้

1. แนวทางปฏิบัติในการชี้ตัวผู้ต้องหาของประเทศไทย ไม่มีการแจ้งเตือนพยานก่อนเริ่มการชี้ตัวหรือการทำความเข้าใจกับพยานก่อนการชี้ตัวผู้ต้องหา ซึ่งการแจ้งเตือนดังกล่าวหมายถึง การแจ้งพยานว่า (1) ผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาจจะอยู่หรือไม่อยู่กลุ่มคนที่กำลังจะได้ชี้ตัวก็ได้ (2) เจ้าหน้าที่ตำรวจผู้ดำเนินการก็ไม่ทราบเช่นกันว่าใครเป็นผู้กระทำความผิด (3) กระบวนการชี้ตัวมีความสำคัญเพราะถ้าระบุได้ถูกต้องว่าผู้กระทำความผิดเป็นใครก็จะช่วยลด

- ความเสี่ยงไม่ให้ผู้บริสุทธิ์ต้องถูกดำเนินคดี และ (4) กระบวนการสืบสวนจะยังคงดำเนินการต่อถึงแม้พยานจะไม่ได้ชี้ตัวผู้ต้องหา ซึ่งในต่างประเทศอย่าง ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ และประเทศนิวซีแลนด์ มีการกำหนดอย่างชัดเจนว่าให้แจ้งกับพยานก่อนที่จะชี้ตัวผู้ต้องหา
2. แนวทางปฏิบัติในการชี้ตัวผู้ต้องหาของประเทศไทยตามประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี มีการกำหนดห้ามไม่ให้บุคคลที่ไม่เกี่ยวข้องหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจที่เป็นปฏิบัติกับผู้ต้องหาเข้าร่วมในการชี้ตัว เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความไม่ยุติธรรมต่อผู้ต้องหา รวมถึงป้องกันไม่ให้มีการชี้หน้าพยานระหว่างการชี้ตัวผู้ต้องหา แต่ก็อาจไม่ได้รับคุ้มครองเนื่องจากข้อกำหนดดังกล่าวไม่ได้ครอบคลุมถึงเจ้าหน้าที่ตำรวจคนอื่นที่มีความเกี่ยวข้องกับคดีหรือรู้ว่าผู้ต้องหาคือใคร ซึ่งบุคคลเหล่านี้อาจอาจมีอิทธิพลในการชี้หน้าพยานในระหว่างการชี้ตัวผู้ต้องหา ซึ่งในต่างประเทศอย่างในประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศอังกฤษ มีการกำหนดชัดเจนว่าห้ามไม่ให้เจ้าหน้าที่ตำรวจผู้เกี่ยวข้องกับการสืบสวนคดีเป็นผู้ดำเนินการ
  3. แนวทางปฏิบัติในการชี้ตัวผู้ต้องหาของประเทศไทยดำเนินการชี้ตัวผู้ต้องหาด้วยการให้ผู้ต้องหาและตัวพยานมาเรียงแถวพร้อม ๆ กัน และการชี้รูปผู้ต้องหาที่ดำเนินการลักษณะเดียวกันโดยการใช้วิธีแสดงรูปภาพของผู้ต้องหาและตัวพยานพร้อม ๆ กัน ซึ่งวิธีการดังกล่าวมีข้อดีตรงที่สะดวกและรวดเร็ว แต่ข้อเสียคือ อาจส่งผลให้พยานไม่ได้พิจารณาอย่างถี่ถ้วนมากพอ เพราะเป็นการเปรียบเทียบระหว่างผู้ต้องหากับตัวพยานคนอื่น ๆ ไม่ใช่เปรียบเทียบระหว่างผู้ต้องหากับความทรงจำของพยาน เพราะฉะนั้นควรใช้วิธีให้พยานดูทีละคน/รูป เมื่อดูเสร็จแล้วให้หน้าคน/รูปดังกล่าวออกไป แล้วเปลี่ยนคน/รูปถัดไปมาให้พิจารณาต่อไป ซึ่งในประเทศสหรัฐอเมริกาก็มีการใช้วิธีการให้ดูทีละคน/รูป เช่นเดียวกัน
  4. แนวทางปฏิบัติในการชี้ตัวผู้ต้องหาของประเทศไทย ยังไม่ได้มีกฎหมายระบุชัดเจนว่าให้บันทึกกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาเป็นวิดีโอ ทั้ง ๆ ที่การบันทึกเป็นวิดีโออาจนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการพิจารณาคดีได้ ซึ่งในประเทศสหรัฐอเมริการและประเทศอังกฤษมีการกำหนดให้บันทึกวิดีโอระหว่างการดำเนินการชี้ตัวผู้ต้องหา

จากการศึกษาวิจัยของ Lerwongrat (2018) สรุปประเด็นที่ควรปรับปรุงแก้ไขแนวทางปฏิบัติในการชี้ตัวผู้ต้องหาของประเทศได้ออกมา 4 ประเด็นหลัก คือ ควรมีการชี้แจงต่อพยานก่อนเริ่มการชี้ตัวผู้ต้องหา ไม่ควรให้เจ้าหน้าที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับคดีมาเข้าร่วมระหว่างการชี้ตัว ควรนำเสนอกลุ่มคนที่มาให้ชี้ตัวทีละคน/รูป และควรให้มีบันทึกวิดีโอระหว่างการชี้ตัวผู้ต้องหา

แนวทางเพิ่มประสิทธิภาพความแม่นยำในการชี้ตัวผู้ต้องหา

การชี้แจงขั้นตอนแบบเป็นกลางก่อนเริ่มการชี้ตัวผู้ต้องหา (Unbiased Instruction)

จากประเด็นที่การศึกษาวิจัยของ Lerwongrat (2018) ระบุว่าในต่างประเทศมีการชี้แจงผู้ต้องหา ก่อนว่าผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาจจะอยู่หรือไม่อยู่กลุ่มคนที่กำลังจะได้ชี้ตัวก็ได้ สอดคล้องกับการ

ศึกษาวิจัยในต่างประเทศที่พบว่า การชี้แจงกับพยานก่อนว่าในกลุ่มคนที่มาชี้ตัวอาจมีหรือไม่มีผู้ต้องหาก็ได้ จะช่วยลดความเสี่ยงในการชี้ตัวผิด เรียกวธีการนี้ว่า “การชี้แจงขั้นตอนแบบเป็นกลาง” หรือ Unbiased Instruction (Malpass & Devine, 1981; Clark, 2005)

Malpass and Devine (1981) ดำเนินการวิจัยโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบความถูกต้องแม่นยำในการชี้ตัวผู้ต้องหา ระหว่างเงื่อนไขที่ชี้แจงขั้นตอนแบบเป็นกลาง (Unbiased Instruction) หรือก็คือการชี้แจงให้ผู้ชี้ตัวรับทราบก่อนว่าในกลุ่มคนที่มาชี้ตัวอาจจะมีหรือไม่มีผู้ต้องหาอยู่ในกลุ่มนี้ก็ได้ และเงื่อนไขที่ไม่ได้ชี้แจงขั้นตอนแบบเป็นกลาง (Biased Instruction) หรือก็คือไม่มีการชี้แจงใด ๆ นอกจากแบ่งเงื่อนไขด้วยคำชี้แจงก่อนเริ่มการชี้ตัวแล้ว ผู้วิจัยยังแบ่งกลุ่มคนที่มาชี้ตัวออกเป็น 2 แบบ คือ แบบแรก มีคนร้ายตัวจริงอยู่ในกลุ่มคนที่มาชี้ตัวและแบบที่ 2 ไม่มีคนร้ายตัวจริงอยู่ในกลุ่มคนที่มาชี้ตัว ผลการวิจัยพบว่า แบบแรกที่มีคนร้ายตัวจริงอยู่ในกลุ่มคนที่มาชี้ตัว ไม่ว่าจะชี้แจงแบบเป็นกลางหรือไม่เป็นกลาง กลุ่มตัวอย่างก็สามารถชี้ตัวคนร้ายได้ถูกต้องไม่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม ประเด็นอยู่ที่แบบที่ 2 ที่ไม่มีคนร้ายตัวจริงอยู่ในกลุ่มคนที่มาชี้ตัว ผลพบว่าในเงื่อนไขที่ไม่ได้ชี้แจงขั้นตอนแบบเป็นกลาง ผู้บริสุทธิ์ที่ไม่ใช่ผู้ร้ายตัวจริง ถูกพยานชี้ตัวว่าเป็นผู้ร้ายถึงร้อยละ 80 หรือก็คือร้อยละ 80 ของกลุ่มตัวอย่างชี้ตัวผิด ในขณะที่เงื่อนไขที่ชี้แจงขั้นตอนแบบเป็นกลาง กลุ่มตัวอย่างชี้ตัวผิดเพียงแค่ร้อยละ 33 เพียงเท่านั้น สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยแบบวิเคราะห์ทอภิมาน (Meta-analysis) ของ Steblay (1997) เกี่ยวกับการชี้ตัวผู้ต้องหา พบว่า การไม่ชี้แจงขั้นตอนแบบเป็นกลางเพิ่มโอกาสให้กลุ่มตัวอย่างชี้ตัวได้ถูกต้องในกรณีที่มีคนร้ายตัวจริงอยู่ในกลุ่มคนที่มาชี้ตัว แต่ในกรณีที่ไม่มีคนร้ายตัวจริงอยู่ในกลุ่มคนที่มาชี้ตัวก็เพิ่มโอกาสให้กลุ่มตัวอย่างชี้ตัวผู้บริสุทธิ์เช่นเดียวกัน เนื่องจากการไม่ได้บอกก่อนว่าในกลุ่มคนที่มาชี้ตัว อาจจะมีหรือไม่มีผู้ต้องสงสัยก็ได้ เปรียบเสมือนการปิดบังกลุ่มตัวอย่างต้องเลือกใครสักคนในกลุ่มออกมา เพื่อให้ขั้นตอนเสร็จสมบูรณ์ ไม่เปิดโอกาสให้กลุ่มตัวอย่างได้พิจารณาอย่างถี่ถ้วนว่าในกลุ่มคนดังกล่าวมีใครบ้างที่พอจะเข้าข่ายได้เคยเห็นว่าเป็นผู้กระทำผิดหรือไม่ สรุปได้ว่าถึงแม้ว่าการไม่ชี้แจงขั้นตอนแบบเป็นกลางจะมีข้อดีที่ช่วยเพิ่มโอกาสให้ชี้ตัวถูกมากขึ้นในกรณีที่คนร้ายตัวจริงอยู่ในกลุ่มคนที่มาชี้ตัว แต่ข้อเสียที่ว่าวิธีการดังกล่าวเพิ่มโอกาสในการชี้ตัวผิดนั้นถือเป็นสิ่งที่รับไม่ได้ในกระบวนการยุติธรรม เพราะในโลกแห่งความเป็นจริงไม่มีทางทราบได้เลยว่าผู้ต้องหาที่ได้รับการจับกุมตัวมาให้ชี้ตัวเป็นคนร้ายตัวจริงหรือเป็นแค่เพียงผู้ที่โชคร้ายที่พยานหลักฐานบังเอิญเอื้อให้เขาดูเหมือนเป็นคนร้าย ด้วยเหตุนี้ การชี้แจงขั้นตอนแบบเป็นกลางจึงเป็นสิ่งที่สมควรกระทำ เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องของควรชี้แจงให้ชัดเจนตั้งแต่เริ่มต้นว่าในกลุ่มคนที่มาชี้ตัวนี้อาจจะมีหรือไม่มีผู้ต้องหาก็ได้

การปกปิดตัวตนของผู้ต้องหาต่อทั้งผู้ชี้ตัวและเจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินการ (Double-Blind)

อีกหนึ่งแนวทางที่สามารถช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในขั้นตอนการชี้ตัวผู้ต้องหา คือ การปกปิดตัวตนของผู้ต้องหาต่อทั้งผู้ชี้ตัวและเจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินการ (Double-Blind) ในขั้นตอนการชี้ตัวโดยปกติจะมีเพียงผู้ชี้ตัวเท่านั้นที่ไม่ทราบตั้งแต่แรกว่าใครในกลุ่มคนที่มาชี้ตัวคือผู้ต้องหาตัวจริงที่ถูกจับกุมตัวมา แต่

เจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินการจะทราบก่อนล่วงหน้าว่าผู้ต้องหาคือใครในกลุ่ม วิธีการนี้เรียกว่าวิธีการปกปิดตัวตนของผู้ต้องหาต่อพยานเพียงฝ่ายเดียว (Single-Blind) ปัญหาที่เกิดขึ้นเมื่อใช้วิธีการนี้คือ เจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินการที่ทราบอยู่แล้วว่าใครคือผู้ต้องหา มีแนวโน้มที่จะชี้แนะหรือแสดงพฤติกรรมบางอย่างที่ทำให้พยานทราบว่าใครในกลุ่มนั้นเป็นผู้ต้องหา ซึ่งในบางครั้งเจ้าหน้าที่อาจทำไปโดยไม่ตั้งใจหรือไม่รู้ตัว อย่างไรก็ตาม ผู้ชี้ตัวมีโอกาสที่จะคล้อยตามการชี้แนะดังกล่าว และชี้ตัวว่าคน ๆ นั้นเป็นผู้ต้องหาแบบที่ไม่ใช่เพราะได้เห็นเขากระทำผิดจริง แต่เป็นเพราะได้รับการชี้แนะจากเจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินการ

การศึกษาวิจัยของ Greathouse and Kovera (2009) ระบุว่า เจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินการที่ทราบมาก่อนว่าใครในกลุ่มคือผู้ต้องหา มักบอกให้ผู้ชี้ตัวพิจารณากลุ่มคนที่มาให้ผู้ชี้ตัวอย่างระมัดระวัง อีกทั้งยังมีแนวโน้มที่จะบอกผู้ชี้ตัวให้เลือกใหม่ในกรณีที่ผู้ชี้ตัวชี้คนอื่นที่ไม่ใช่ผู้ต้องหา นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินการยังมีโอกาสที่จะบอกผู้ชี้ตัวตรง ๆ เลยกว่าตนเองทราบว่าใครในกลุ่มคือผู้ต้องหา โดยพฤติกรรมเหล่านี้ล้วนเป็นการชี้แนะให้ผู้ชี้ตัวเกิดความไม่มั่นใจหรือมีแนวโน้มที่จะคล้อยตามเจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินการทั้งสิ้น

วิธีการแก้ปัญหาคือ ให้ปรับเป็นการใช้วิธีการปกปิดตัวตนของผู้ต้องหาต่อทั้งผู้ชี้ตัวและเจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินการ (Double-Blind) หรือก็คือทั้งผู้ชี้ตัวและเจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินการต้องไม่มีใครทราบก่อนว่าใครในกลุ่มคนที่มาให้ผู้ชี้ตัวคือผู้ต้องหา ซึ่งเมื่อเจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินการไม่ทราบมาก่อนว่าใครคือผู้ต้องหาในกลุ่ม ก็จะไม่มีการแสดงพฤติกรรมใด ๆ ที่สื่อในทางชี้แนะผู้ชี้ตัว (Greathouse & Kovera, 2009; Phillips et al., 1999)

การเลือกตัวหลอกในกลุ่มคนที่มาให้พยานชี้ตัวผู้ต้องหา

หลักการพื้นฐานของการเลือกตัวหลอกในกลุ่มคนที่มาให้พยานชี้ตัวผู้ต้องหาคือ ตัวหลอกในกลุ่มคนที่มาให้ผู้ชี้ตัวควรใส่เสื้อคล้ายกันกับผู้ต้องหา โดยไม่ควรโดดเด่นหรือแตกต่างจากผู้ต้องหา มาก เพื่อไม่ให้เป็นการดึงความสนใจจากพยานมากเกินไป ควรเลือกตัวหลอกที่มีเชื้อชาติและเพศเดียวกันกับผู้ต้องหา และเจ้าหน้าที่พนักงานสอบสวนต้องเลือกตัวหลอกที่มีรูปร่างลักษณะตรงกันกับคำให้การของพยาน เนื่องจากขั้นตอนการชี้ตัวผู้ต้องหาเปรียบเสมือนการยืนยันอีกครั้งจากผู้ต้องหาที่ถูกจับกุมตัวมาได้ ตรงกับคนที่พยานเห็นว่าก่อเหตุจริง ๆ ดังนั้น ถ้าเลือกตัวหลอกที่ตรงข้ามกันกับที่พยานให้การ เช่น พยานบอกว่า ผิวน้ำผึ้งรูปร่างสูงโปร่ง แต่ตัวหลอกที่คัดเลือกมาเป็นคนที่ผิวขาวรูปร่างไม่สูงมาก เมื่อถึงคราวที่พยานต้องชี้ตัว ตัวหลอกคนนั้นก็จะถูกตัดออกไปแบบที่พยานไม่ต้องคิดพิจารณาและไม่ต้องเปรียบเทียบกับคนในความทรงจำแต่อย่างใด ด้วยเหตุนี้จึงสรุปได้ว่า การเลือกตัวหลอกที่ตรงกับคำให้การของพยานคือสิ่งที่สำคัญที่สุด

อย่างไรก็ดี คำถามที่เกิดขึ้นคือ เจ้าหน้าที่พนักงานสอบสวนควรเลือกตัวหลอกที่มีรูปร่างหน้าตาเหมือนกันกับผู้ต้องหาตัวจริงที่ถูกจับกุมมาเลยหรือไม่ การศึกษาวิจัยของ Tunnicliff and Clarke (2000)

ให้คำตอบว่าไม่ควร เนื่องจากถึงแม้พยานจะมีความทรงจำที่แม่นยำเกี่ยวกับเหตุการณ์ แต่สิ่งที่ต้องพึงระลึกไว้คือ พยานได้เห็นผู้กระทำผิดเพียงไม่นาน หรือถึงแม้จะนาน ก็เป็นการมองเห็นภายใต้สถานการณ์ที่ตั้งเครียด ดังนั้น ก็อาจมีความเป็นไปได้ที่พยานจะแยกไม่ออกว่าใครกันแน่ที่เป็นผู้ร้ายที่ตนเองได้เห็นในกรณีที่ตัวหลอกกับผู้ต้องสงสัยเหมือนกันมากจนเกินไป สรุปได้ว่าควรเลือกตัวหลอกที่ตรงกับคำให้การของพยาน แต่ไม่จำเป็นต้องเลือกให้มีความเหมือนกับผู้ต้องหามากจนเกินไปจนสร้างความสับสนให้พยาน

การนำเสนอรูปถ่ายของผู้ต้องหาต่อพยานทีละรูป (Sequential)

ในกรณีที่เป็นกรณีสืบผู้ต้องหาที่มีการศึกษาวิจัยเพื่อหาคำตอบว่าการนำเสนอรูปผู้ต้องหาให้ผู้ชี้ตัวควรนำเสนอออกมาในลักษณะใด ระหว่างการให้ดูพร้อมกันทุก ๆ รูป เพื่อให้ผู้ชี้ตัวสามารถเปรียบเทียบรูปได้พร้อมกันหรือควรให้ดูรูปผู้ต้องหาทีละรูป การศึกษาวิจัยที่ผ่านมาส่วนใหญ่พบผลไปในทิศทางเดียวกันว่าการนำเสนอรูปผู้ต้องหาทีละรูปจะช่วยลดแนวโน้มในการชี้รูปผิดได้อย่างมีนัยสำคัญ (Lindsay & Wells, 1985; Sporer, 1993) อย่างไรก็ตาม การศึกษาวิจัยแบบวิเคราะห์ทอภิมานของ Steblay และคณะ (2001) พบว่า การนำเสนอรูปทีละรูปในกรณีที่มีคนร้ายตัวจริงอยู่ในกลุ่มคนที่มาให้ชี้รูป โอกาสการชี้รูปได้ถูกต้องก็อาจน้อยกว่าการให้ดูทุกรูปพร้อมกันเล็กน้อย แต่ประเด็นคือการนำเสนอรูปทีละรูป ลดโอกาสการชี้รูปผิดลงค่อนข้างมากในกรณีที่ไม่มีคนร้ายตัวจริงอยู่ในกลุ่ม สรุปได้ว่า การนำเสนอรูปทีละรูปช่วยปกป้องผู้บริสุทธิ์จากการชี้รูปผู้ต้องหาผิดพลาด โดยที่ไม่ได้ลดอัตราความถูกต้องแม่นยำในกรณีที่มีคนร้ายตัวจริงอยู่ในกลุ่ม

สาเหตุที่การนำเสนอรูปผู้ต้องหาแบบทีละรูปสามารถลดแนวโน้มการชี้ตัวผิดได้เนื่องจากวิธีการให้ดูรูปไปทีละรูปเอื้อให้ผู้ชี้ตัวได้เปรียบเทียบผู้ต้องหาที่อยู่ในรูปกับคนร้ายตัวจริงที่อยู่ในความทรงจำอย่างค่อยเป็นค่อยไป ในขณะที่การนำเสนอรูปผู้ต้องหาพร้อมกันทุกรูป ผู้ชี้ตัวมีโอกาสใช้วิธีการเลือกจากคนที่ใกล้เคียงที่สุดจากคนทั้งหมดซึ่งคนดังกล่าวอาจจะใช่หรือไม่ใช่คนร้ายตัวจริงจากในความทรงจำก็ได้ ดังนั้น การชี้รูปผู้ต้องหาหรือแม้กระทั่งการชี้ตัวผู้ต้องหา ควรนำเสนอแบบทีละคนแทนที่จะนำเสนอแบบพร้อม ๆ กัน

บทวิเคราะห์

จากที่กล่าวมาทั้งหมด จึงสามารถวิเคราะห์และเสนอแนะแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการชี้ตัวผู้ต้องหาในประเทศไทยเพิ่มเติมจากประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ลักษณะที่ 8 บทที่ 8 ข้อที่ 261 แนะนำแนวทางปฏิบัติในขั้นตอนการชี้ตัวผู้ต้องหา 7 ข้อ ได้ออกมาดังนี้

1. จัดการไม่ให้ผู้ที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือเจ้าหน้าที่ผู้สืบสวนที่เป็นปฏิปักษ์กับผู้ต้องหาในคดีเข้ามาเกี่ยวข้องกับระหว่างการชี้ตัว
  - การที่ไม่ให้ผู้อื่นที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการ รวมถึงคนที่เป็ปฏิปักษ์กับผู้ต้องหาเข้ามาแทรกแซงระหว่างการชี้ตัวถือเป็นเรื่องที่เหมาะสม แต่สิ่งที่ควรเพิ่มเติมคือ การปกปิดตัวตน

ของผู้ต้องหาต่อทั้งผู้ชี้ตัวและเจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินการ (Double-Blind) กล่าวคือ นอกจากพยานแล้ว เจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินการก็ควรเป็นเจ้าหน้าที่ที่ไม่ทราบมาก่อนเช่นเดียวกันว่าใครคือผู้ต้องหาที่ถูกจับกุมมาในบรรดากลุ่มคนที่มาให้ชี้ตัว เหตุเพราะต้องการป้องกันอคติหรือพฤติกรรมซึ่งนำบางอย่างที่เจ้าหน้าที่ที่ทราบก่อน (Single-Blind) อาจจะแสดงออกไปแบบรู้ตัวก็ดีหรือไม่รู้ตัวก็ดี ซึ่งการศึกษาวิจัยของ Greathouse and Kovera (2009) พบว่าพฤติกรรมซึ่งนำมักเกิดขึ้นกับเจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินการที่ทราบว่าใครคือผู้ต้องหา ในกรณีที่พยานชี้ตัวผิด เช่น ขอให้พยานชี้ตัวใหม่อีกครั้ง หรือบอกว่าตนเองรู้ว่าใครเป็นผู้ต้องหาตัวจริง เป็นต้น

2. ก่อนขั้นตอนการชี้ตัวผู้ต้องหา พยายามอย่าให้ผู้ที่จะชี้ตัวติดต่อหรือพูดคุยกับบุคคลอื่นที่อาจส่งผลให้เกิดความไม่ยุติธรรมแก่คดี และต้องไม่ให้ผู้ที่จะชี้ตัวได้เห็นผู้ต้องหา/รูปผู้ต้องหา หรือได้ทราบถึงคำนิรूपพรรณของผู้ต้องหา

- การพยายามไม่ให้พยานผู้ที่จะชี้ตัวติดต่อหรือพูดคุยกับบุคคลอื่นถือเป็นสิ่งที่ถูกต้องและควรทำ เนื่องจากความทรงจำของมนุษย์มีความเปราะบางและถูกดัดแปลงแก้ไขได้ง่ายมาก การพูดคุยกับบุคคลอื่นซึ่งอาจจะมีข้อมูลเกี่ยวกับคดี ไม่ว่าจะพยานคนอื่นก็ดีหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับคดีคนอื่น ๆ ก็ดี การพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลกับบุคคลเหล่านี้ อาจส่งผลให้ความทรงจำดั้งเดิมที่มีอยู่ ถูกปนเปื้อนได้ (Shaw et al., 1995) ส่วนประเด็นเกี่ยวกับการไม่ควรให้พยานได้เห็นตัวหรือเห็นรูปผู้ต้องหา ก่อนเริ่มกระบวนการชี้ตัวก็เป็นเรื่องที่ถูกต้องเช่นเดียวกัน เนื่องจากระหว่างการชี้ตัว พยานจะได้ใช้ความคิดพิจารณาคนที่เห็นตรงหน้ากับคนในความทรงจำมากกว่า

นอกจากนี้ ก่อนการเริ่มกระบวนการชี้ตัวเจ้าหน้าที่ตำรวจผู้ดำเนินการควรใช้วิธีการชี้แจงขั้นตอนแบบเป็นกลางก่อนเริ่มการชี้ตัวผู้ต้องหา (Unbiased Instruction) หรือก็คือ ชี้แจงกับพยานให้ชัดเจนว่าในบรรดากลุ่มคนที่กำลังจะได้ชี้ตัวอาจจะมีหรือไม่มีผู้ต้องหา/ผู้กระทำผิดอยู่ในนั้นก็เพื่อไม่ให้พยานเลือกคนที่อยู่ในความทรงจำจริง ๆ ไม่ใช่เลือกเพียงเพราะต้องเลือก หรือเลือกคนที่ตนเองไม่แน่ใจเพียงแต่เห็นว่าใกล้เคียง

3. ผู้ต้องหาและบุคคลอื่นที่จะเข้ามาเป็นตัวล่อในกลุ่มคนที่มาให้ชี้ตัว ต้องมีจำนวนไม่น้อยกว่า 5 คน ทั้งหมดต้องแต่งตัวให้คล้ายกับวันเกิดเหตุ การจัดหาบุคคลอื่นที่จะเข้ามาเป็นตัวล่อในกลุ่มคนที่มาให้ชี้ตัว ต้องพิจารณาให้มีเพศ รูปร่าง ขนาด และอายุคล้ายคลึงกันกับผู้ต้องหา นอกจากนี้ ผู้ต้องหาสามารถเลือกยืนตามตำแหน่งภายในเขตที่จัดขึ้นสำหรับชี้ตัวได้ตามความพอใจ และในกรณีที่ผู้ต้องหาต้องการเปลี่ยนที่เมื่อพยานคนถัดไปกำลังจะเข้ามาทำการชี้ตัว ก็สามารถทำได้เช่นเดียวกัน

- การจัดให้ตัวล่อแต่งตัวคล้ายกันกับผู้ต้องหาและตัวล่อคนอื่นถือเป็นสิ่งที่ถูกต้อง สำหรับเรื่องเพศ เชื้อชาติ และอายุ ควรเป็นแบบเดียวกันกับคำให้การของพยานว่าผู้หาที่ให้เห็นมีลักษณะอย่างไร อย่างไรก็ตาม ประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับการเลือกตัวล่อคือ ไม่ควรเลือก

ตัวลอกที่มีความเหมือนกันกับผู้ต้องหามากจนเกินไป เพียงแค่มีลักษณะตรงกับคำให้การของพยานของเพียงพอ เนื่องจากถึงพยานจะจำได้แม่นยำแต่ก็ทำตาม แต่การต้องมาแยกแยะกลุ่มคนที่มีลักษณะเหมือนกันมากขนาดนั้นก็ยังถือเป็นเรื่องที่ทำไต่ยากอยู่ดี ควรทำความเข้าใจว่าการเห็นผู้กระทำผิดของพยานไม่ได้เห็นในเหตุการณ์หรือบริบทปกติ หากแต่เป็นสถานการณ์ที่มีเรื่องร้ายแรงหรือไม่ปกติเกิดขึ้น

4. ก่อนที่พยานจะเข้ามาทำการชี้ตัว เจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินการต้องถามผู้ต้องหาก่อนว่าตามที่จัดเพื่อให้ชี้ตัวนี้เป็นที่พอใจหรือไม่ หรืออยากให้ปรับเปลี่ยนอย่างไร เพื่อจะได้เกิดความยุติธรรมมากที่สุด ในกรณีที่ผู้ต้องหาไม่พอใจหรืออยากให้ปรับเปลี่ยน ก็ดำเนินการให้ตามต้องการ และให้ทำบันทึกไว้เป็นหลักฐาน จากนั้นให้ผู้ต้องหาและเจ้าหน้าที่หรือผู้อื่นที่อยู่ในเหตุการณ์ ณ ขณะนั้น ลงชื่อรับรู้ไว้ว่าเจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินการได้จัดการชี้ตัวเป็นที่พอใจของผู้ต้องหาแล้ว
  - ประเด็นเกี่ยวกับความพอใจของผู้ต้องหาลงถึงตำแหน่งที่จัดให้ในการชี้ตัว ก็เป็นเรื่องที่เหมาะสมเพื่อให้เกิดความยุติธรรมมากที่สุด อีกทั้งลำดับที่ยื่นอาจไม่ส่งผลกับความทรงจำของพยานมากนัก ถ้าเจ้าหน้าที่ ดำเนินการตามขั้นตอนที่ได้กล่าวไปข้างต้นอย่างครบถ้วน
5. ต้องดำเนินการให้พยานเข้ามาชี้ตัวครั้งละ 1 คนเท่านั้น และขณะทำการชี้ตัว พยานไม่สามารถทำอย่างอื่นนอกเหนือจากการชี้ตัวได้ เช่น การพูดจาหรือแสดงท่าทีเปรียบเปรยผู้ต้องหา นอกจากนี้ ต้องระวังไม่ให้มีผู้ใดพูดหรือแสดงท่าทีที่มีลักษณะไปในเชิงแนะนำพยานให้ชี้ตัว และในขณะที่พยานชี้ตัว เจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินการต้องสังเกตว่าพยานชี้ตัวผู้ต้องหาโดยถูกต้องหรือไม่ หรือมีการแสดงความไม่มั่นใจ ชี้ตัวผิด หรือไม่ชี้ตัว หรือมีเหตุอื่นที่อาจทำให้การดำเนินคดีเป็นไปด้วยความไม่ยุติธรรมต่อผู้ต้องหา เมื่อสังเกตแล้วให้บันทึกไว้เป็นหลักฐาน
  - พยานควรเข้ามาชี้ตัวครั้งละ 1 คน และอย่างที่กล่าวไปข้างต้นว่าควรใช้วิธีปิดตัวตนของผู้ต้องหาต่อทั้งผู้ชี้ตัวและเจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินการ (Double-Blind) หรือก็คือเจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินการไม่ควรทราบมาก่อนว่าใครคือผู้ต้องหาที่ถูกจับกุมมาในบรรดากลุ่มคนที่มาให้ชี้ตัว เพื่อป้องกันพฤติกรรมชี้หน้าที่อาจมาจากเจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินการ ซึ่งบางครั้งก็อาจมาจากความไม่ตั้งใจหรือไม่รู้ตัว
6. ต้องพยายามไม่ให้พยานที่ชี้ตัวเสร็จสิ้นแล้วได้มีโอกาสพบเจอหรือไปร่วมกับพยานคนอื่นที่ยังไม่ได้ชี้ตัวผู้ต้องหา
  - การพยายามไม่ให้พยานที่ชี้ตัวเสร็จสิ้นแล้วได้พบกับพยานคนอื่นที่ยังไม่ได้ชี้ตัวเปรียบเสมือนการการป้องกันไม่ให้เกิดการปนเปื้อนในความทรงจำ ไม่ให้คำพูดหรือการบอกเล่าของพยานที่ชี้ตัวเสร็จสิ้นแล้วส่งอิทธิพลต่อความทรงจำของพยานที่ยังไม่ได้ชี้ตัว
7. ภายหลังจากพยานชี้ตัวผู้ต้องหาเสร็จสิ้นแล้ว ให้สอบปากคำพยานในเรื่องที่ได้ชี้ตัวตามลักษณะแห่งการสอบสวน
  - การสอบปากคำพยานอาจพิจารณาใช้วิธีการที่เรียกว่า Cognitive Interview ของ Edward and Fisher (1988) ซึ่งเป็นแนวทางการสอบปากคำที่ยึดพยานเป็นศูนย์กลาง หรือ Witness-

Centered approach เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดึงความทรงจำของพยานให้เป็นประโยชน์ต่อการสอบปากคำมากที่สุด

สำหรับขั้นตอนการชี้รูปถ่ายของผู้ต้องตามประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ลักษณะที่ 8 บทที่ 8 ข้อที่ 263 มีประเด็นและข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. รูปภาพที่จัดมาให้พยานชี้ตัวจะต้องเป็นรูปที่เหมือนหรือคล้ายคลึงกับตัวจริงของผู้ต้องหา ในขณะเวลาที่ถูกล่ามว่าเป็นผู้กระทำผิด
2. ทุกรูปภาพที่นำมาคละรวมกัน ต้องไม่มีเครื่องหมายใด ๆ ปรากฏ เพราะอาจส่งผลให้เกิดความไม่ยุติธรรมได้
  - สำหรับข้อที่ 1 และ 2 ถือเป็นสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสม โดยรูปถ่ายของผู้ต้องหาควรมีความเหมือนหรือคล้ายคลึงกับผู้ต้องหาตัวจริง อีกทั้งรูปทั้งหมดไม่ควรมีเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ใดให้พยานเกิดความไขว้เขว สำหรับการเลือกรูปภาพของตัวหลอกก็ยึดตามหลักการเดียวกันกับการชี้ตัวผู้ต้องหาปกติ กล่าวคือ ควรเลือกตัวหลอกให้ตรงกันกับคำให้การของพยาน เพศ รูปร่าง เชื้อชาติ และอายุตรงกันกับผู้ต้องหา และไม่ควรถูกเลือกตัวหลอกที่เหมือนกันกับผู้ต้องหามากจนเกินไป
3. ต้องนำรูปภาพผู้ต้องหาและรูปคนอื่น ๆ ที่เป็นตัวหลอกในการชี้ตัวมาคละให้พยานดูพร้อมกันในคราวเดียว จากนั้นให้พยานชี้ตัวว่ารูปภาพใดเป็นรูปภาพของผู้ต้องหา
  - สำหรับประเด็นนี้ การนำรูปถ่ายมาให้พยานดูและชี้ตัวในคราวเดียวอาจไม่ใช่วิธีที่เหมาะสมเท่าใดนัก เนื่องจากการชี้ตัวจากรูปถ่ายพร้อมกันในคราวเดียวพยานอาจจะเลือกจากคนที่ใกล้เคียงที่สุดในทั้งหมด มากกว่าที่จะเลือกจากการเปรียบเทียบกับคนในความทรงจำ ดังนั้น การให้พยานดูรูปทีละรูปเพื่อให้พยานได้ค่อย ๆ ใช้ความคิดพิจารณาเปรียบเทียบคนที่เห็นในความทรงจำกับคนที่อยู่ในภาพ อาจเป็นวิธีที่เหมาะสมและช่วยปกป้องผู้บริสุทธิ์จากการชี้รูปผู้ต้องหาผิดพลาด โดยที่ไม่ได้ลดอัตราความถูกต้องแม่นยำในกรณีที่มีคนร้ายตัวจริงอยู่ในกลุ่ม นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินการไม่ควรบอกให้พยานทราบก่อนว่าจะได้ดูรูปถ่ายเพื่อชี้ตัวทั้งหมดกี่รูป มิเช่นนั้นอาจเกิดปัญหาที่ว่าพยานรู้สึกเหมือนถูกบีบให้เลือกสักรูป อย่างในกรณีที่แจ้งก่อนว่ามีกี่รูป แล้วเมื่อใกล้ถึงรูปสุดท้าย พยานยังรู้สึกว่ามีคนที่ใกล้เคียงกับคนที่เขาเคยเห็นว่ากระทำผิด พยานอาจจะรีบเลือกรูปรองสุดท้ายหรือรูปสุดท้าย เนื่องจากเขารู้สึกว่ารูปกำลังจะหมดแล้ว ไม่ใช่เลือกเพราะเป็นคนตรงกันกับความทรงจำ

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยสรุปข้อเสนอแนะแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพความแม่นยำในขั้นตอนการชี้ตัวผู้ต้องหา โดยเริ่มจากก่อนเริ่มกระบวนการ ควรเลือกเจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินการที่ไม่ทราบมาก่อนว่าใครคือผู้ต้องหาที่ถูกจับกุมมาในกลุ่มคนที่มาให้ชี้ตัวเพื่อป้องกันการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมชี้หน้า สำหรับการเลือกตัวหลอกไม่ว่า

จะเป็นการชี้ตัวแบบปกติหรือชี้ตัวผ่านรูปถ่าย ก็ควรเลือกตัวหลอกที่ตรงกับคำให้การพยาน มีความเหมือนผู้ต้องหาในส่วนของเพศ เชื้อชาติ และอายุ แต่ไม่ควรจะเลือกตัวหลอกที่เหมือนกันกับผู้ต้องหามากจนเกินไป เมื่อพยานเข้ามาในห้องดำเนินการชี้ตัวแล้ว เจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินการควรชี้แจงพยานให้รับทราบก่อนว่าในบรรดากลุ่มคนที่กำลังจะได้ชี้ตัวอาจจะมีหรือไม่มีผู้ต้องหา/ผู้กระทำผิดอยู่ในนั้นก็เพื่อไม่ให้พยานรู้สึกกดดันหรือรู้สึกเหมือนถูกบีบให้เลือก นอกจากนี้ ในกรณีการชี้ตัวด้วยภาพถ่าย ควรนำเสนอรูปแบบที่ละรูปเพื่อให้พยานพิจารณาเปรียบเทียบคนในความทรงจำกับคนที่เห็นในภาพ อีกทั้งไม่ควรบอกให้พยานทราบก่อนว่ารูปทั้งหมดที่พยานกำลังจะได้ดูมีทั้งหมดกี่รูป

จากที่กล่าวมาทั้งหมด สรุปได้ว่าขั้นตอนการชี้ตัวตามประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีลักษณะที่ 8 บทที่ 8 ส่วนใหญ่ถือว่ามีความถูกต้องเหมาะสมตามงานวิจัยที่ได้รับการยอมรับในต่างประเทศอยู่แล้ว หากแต่เพียงควรเพิ่มเติมขั้นตอนบางอย่างเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และลดข้อผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นให้ได้มากที่สุด

เอกสารอ้างอิง

- Clark, S. E. (2005). A re-examination of the effects of biased lineup instructions in eyewitness identification. *Law and Human Behavior, 29*(5), 575-604.
- Edward G. R., & Fisher, R. P. (1988). The cognitive interview: An innovative technique for questioning witnesses of crime. *Journal of Police and Criminal Psychology, 4*(2), 2-5.
- Greathouse, S. M., & Kovera, M. B. (2009). Instruction bias and lineup presentation moderate the effects of administrator knowledge on eyewitness identification. *Law and Human Behavior, 33*(1), 70-82.
- Lerwongrat, P. (2018). The guideline for developing the process of eyewitness identification. Master of Laws, Chulalongkorn University, Bangkok. (In Thai).
- Lindsay, R. C., & Wells, G. L. (1985). Improving eyewitness identifications from lineups: Simultaneous versus sequential lineup presentation. *Journal of Applied Psychology, 70*(3), 556.
- Malpass, R. S., & Devine, P. G. (1981). Eyewitness identification: Lineup instructions and the absence of the offender. *Journal of Applied Psychology, 66*(4), 482.
- Phillips, M. R., McAuliff, B. D., Kovera, M. B., & Cutler, B. L. (1999). Double-blind photoarray administration as a safeguard against investigator bias. *Journal of Applied Psychology, 84*(6), 940.

- Shaw, J. S., Bjork, R. A., & Handal, A. (1995). Retrieval-induced forgetting in an eyewitness-memory paradigm. *Psychonomic bulletin & review*, 2(2), 249-253.
- Sporer, S. L. (1993). Eyewitness identification accuracy, confidence, and decision times in simultaneous and sequential lineups. *Journal of Applied Psychology*, 78(1), 22.
- Srisung, E. (2022). How to identify the accused - complete legal and guidelines for identifying the suspect. Retrieved July 1, 2022. From <https://srisunglaw.com/การชี้ตัวผู้ต้องหา/>. (In Thai).
- Stebly, N. M. (1997). Social influence in eyewitness recall: A meta-analytic review of lineup instruction effects. *Law and Human Behavior*, 21(3), 283-297.
- Stebly, N., Dysart, J., Fulero, S., & Lindsay, R. C. (2001). Eyewitness accuracy rates in sequential and simultaneous lineup presentations: A meta-analytic comparison. *Law and human behavior*, 25(5), 459-473.
- Tunnickliff, J. L., & Clark, S. E. (2000). Selecting foils for identification lineups: Matching suspects or descriptions?. *Law and Human Behavior*, 24(2), 231-258.

ประวัติผู้เขียน

คำนำหน้า ชื่อ-สกุล	ดร.ปิยกฤตา แก้วพิกุล *
ตำแหน่ง/สถานะ	อาจารย์ประจำ
ที่อยู่หน่วยงาน/สังกัด	คณะอาชญาวิทยาและการบริหารงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยรังสิต อาคาร 3 (3-308) มหาวิทยาลัยรังสิต เลขที่ 52/347 หมู่บ้านเมืองเอก ถ.พหลโยธิน ต.หลักหก อ.เมือง จ.ปทุมธานี 12000
ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์	piyakrita.k@rsu.ac.th

* ผู้ประพันธ์บรรณกิจ (Corresponding Author)